

THỰC TRẠNG HOẠT ĐỘNG DẠY HỌC MÔN TỰ NHIÊN VÀ XÃ HỘI THEO HƯỚNG PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC CHO HỌC SINH Ở CÁC TRƯỜNG TIỂU HỌC XÃ THIÊN LỘC, THÀNH PHỐ HÀ NỘI

Lê Thị Hà Giang¹, Lại Thu Trang²

¹Trường Cao đẳng Lai Châu

²Trường Tiểu học Kim Nỗ

Tóm tắt: Môn Tự nhiên và Xã hội là môn học tích hợp, được giảng dạy ở lớp 1, 2, 3 trong CT GDPT 2018. Môn học này giúp HS bước đầu nhận biết mối quan hệ giữa con người – tự nhiên – xã hội, hình thành các hiểu biết ban đầu về bản thân, môi trường và cuộc sống xung quanh. Nhằm làm rõ hơn việc triển khai thực hiện CT GDPT 2018 trong hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội theo hướng phát triển năng lực theo Nghị Quyết số 29-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương (khóa XI) và thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018 của Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành Chương trình giáo dục phổ thông, tác giả thực hiện khảo sát một số thực trạng hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường tiểu học xã Thiên Lộc, nhằm đề xuất giải pháp và góp phần nâng cao chất lượng giáo dục nói chung trên địa bàn.

Từ khóa: hoạt động dạy học, tự nhiên và xã hội, phát triển năng lực, học sinh tiểu học.

CURRENT SITUATION OF TEACHING AND LEARNING THE SUBJECT OF NATURE AND SOCIETY TOWARD COMPETENCY DEVELOPMENT FOR PUPILS IN PRIMARY SCHOOLS OF THIÊN LỘC COMMUNE, HANOI CITY

Abstract: Nature and Society is an integrated subject taught in Grades 1, 2, and 3 under the 2018 General Education Curriculum. This subject helps pupils initially recognize the relationships among humans, nature, and society, and form basic understandings of themselves, their environment, and the surrounding world. In order to further clarify the implementation of the 2018 General Education Curriculum in teaching and learning the subject of Nature and Society toward competency development, in accordance with Resolution No. 29-NQ/TW of the 11th Central Committee of the Communist Party of Vietnam and Circular No. 32/2018/TT-BGDĐT dated December 26, 2018 of the Ministry of Education and Training promulgating the General Education Curriculum, this study conducts a survey on the current situation of teaching and learning activities of the subject of Nature and Society toward competency development for pupils in primary schools of Thiên Lộc Commune. Based on the findings, solutions are proposed with the aim of contributing to the improvement of overall educational quality in the locality.

Keywords: teaching and learning activities; Nature and Society; competency development; primary school pupils.

Nhận bài: 15/11/2025

Phản biện: 15/12/2025

Duyệt đăng: 20/12/2025

I. ĐẶT VẤN ĐỀ

Chương trình giáo dục phổ thông 2018 xác định: “Môn Tự nhiên và Xã hội là môn học bắt buộc ở các lớp 1, 2, 3, được xây dựng dựa trên nền tảng khoa học cơ bản, ban đầu về tự nhiên và xã hội. Môn học TN&XH cung cấp cơ sở quan trọng cho việc học tập các môn Khoa học, Lịch sử và Địa lý ở lớp 4, lớp 5 và các môn khoa học tự nhiên, khoa học xã hội ở các cấp học trên”. Thông qua môn học này, HS đầu cấp tiểu học không chỉ được trang bị những kiến thức ban đầu về thế giới tự nhiên, xã hội và con người mà còn góp phần phát triển năng lực khoa học, năng lực tìm hiểu môi trường sống, năng lực vận dụng kiến thức vào thực tiễn. Đây là những năng lực thiết yếu, hỗ trợ HS thích ứng tốt với yêu cầu học tập ở cấp học tiếp theo. Chính vì vậy, quản lý hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội (TN&XH) trong trường tiểu học có ý nghĩa đặc biệt quan trọng góp phần nâng cao chất lượng giáo dục toàn diện HS tiểu học

II. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

Để tìm hiểu về thực trạng hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường Tiểu học xã Thiên Lộc, thành phố Hà Nội, tác giả đã tiến hành khảo sát đối với 60 CBQL và giáo viên/3 trường tiểu học trên địa bàn xã Thiên Lộc. Căn cứ vào lý luận và thực tiễn, tác giả chia thành các nội dung để xin ý kiến, khảo sát mức độ thực hiện theo 5 mức (Tốt 5 điểm; Khá 4 điểm; Trung bình 3 điểm, Yếu 2 điểm, Kém 1 điểm), kết quả thu được như sau:

2.1. Thực trạng thực hiện nội dung hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội theo hướng phát triển năng lực cho học sinh tiểu học

Nội dung môn TN&XH được thiết kế theo hướng tích hợp kiến thức, mang tính mở và gắn chặt với thực tiễn đời sống, giúp học sinh tiểu học học thông qua trải nghiệm. Cấu trúc nội dung chương trình đảm bảo tính liên thông từ lớp 1 đến lớp 3 và có tính đồng tâm (lặp lại và mở rộng kiến

thức theo cấp lớp), phù hợp với từng đặc điểm tâm sinh lý lứa tuổi. Theo CT GDPT 2018, các chủ đề môn học được thiết kế theo hướng mở rộng dần – từ gần đến xa, từ cụ thể đến khái quát, từ nhận biết đến vận dụng, giúp HS hình thành kỹ năng tư duy, quan sát, so sánh, phân loại và rút ra kết luận khoa học. Các nội dung dạy học chủ yếu

được phân thành 6 chủ đề chính: Gia đình, Trường học, Cộng đồng địa phương, Thực vật và động vật, Con người và sức khỏe, Trái Đất và bầu trời.

Tác giả khảo sát một số nội dung hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường Tiểu học, kết quả thu được ở bảng 1 như sau:

Bảng 1. Mức độ thực hiện nội dung hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường tiểu học

STT	Nội dung	Mức độ thực hiện					ĐTB	Thứ bậc
		Tốt	Khá	TB	Yếu	Kém		
1	Thực hiện đầy đủ các nội dung dạy học môn TN&XH theo Chương trình GDPT 2018	27	21	12	0	0	4,25	1
2	Triển khai các chủ đề dạy học theo hướng phát triển năng lực, tổ chức cho HS khám phá, tìm hiểu, thực hành gắn với thực tiễn, qua đó hình thành năng lực tìm hiểu môi trường TN&XH.	18	24	18	0	0	4,00	2
3	Tổ chức các hoạt động giáo dục, trải nghiệm gắn với nội dung học trong và ngoài giờ lên lớp, định hướng thái độ và hành vi đúng đắn cho HS, giúp HS vận dụng kiến thức vào cuộc sống.	13	19	28	0	0	3,75	3
ĐTB chung							4,00	

**Nhận xét:*

Từ bảng 1 có thể thấy, việc thực hiện nội dung dạy học môn TN&XH theo Chương trình GDPT 2018 ở các trường tiểu học xã Thiên Lộc đạt mức khá (ĐTB chung 4,00). Nội dung được thực hiện tốt nhất là “*Thực hiện đầy đủ các nội dung dạy học môn TN&XH theo Chương trình GDPT 2018*” (ĐTB 4,25; xếp thứ 1), cho thấy các nhà trường cơ bản bảo đảm tiến độ, phạm vi chương trình và triển khai tương đối đồng đều giữa các khối lớp. Ngược lại, nội dung “*Tổ chức các hoạt động giáo dục, trải nghiệm gắn với nội dung học trong và ngoài giờ lên lớp, giúp HS vận dụng kiến thức vào cuộc sống*” có ĐTB thấp nhất (3,75; xếp thứ 3), phản ánh khâu còn hạn chế trong việc mở rộng không gian, hình thức học tập và tạo cơ hội cho học sinh vận dụng kiến thức TN&XH vào thực.

Kết quả phỏng vấn của GV tại Trường Tiểu học Kim Chung cũng củng cố nhận định này: Cô giáo N.T.T cho biết “*Các nội dung cơ bản trong sách giáo khoa đều được thực hiện đầy đủ, nhưng hoạt động trải nghiệm còn khó tổ chức vì thiếu thời gian, chưa có nhiều điều kiện để đưa học sinh ra ngoài lớp học, và một số nội dung thực hành*

chưa có đủ học liệu đi kèm”. Điều này gợi mở rằng để nâng cao chất lượng thực hiện nội dung dạy học theo định hướng phát triển năng lực, các nhà trường cần tiếp tục tăng cường điều kiện hỗ trợ, linh hoạt trong tổ chức hoạt động trải nghiệm và gắn chặt nội dung bài học với bối cảnh địa phương.

2.2. Thực trạng việc đánh giá kết quả giáo dục trong hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội theo hướng phát triển năng lực cho học sinh tiểu học

Trong dạy học môn TN&XH theo CT GDPT 2018, hoạt động đánh giá kết quả giáo dục giữ vai trò đặc biệt quan trọng. Mục tiêu của đánh giá không chỉ dừng lại ở việc kiểm tra mức độ ghi nhớ kiến thức, mà tập trung xem xét năng lực vận dụng, sự hình thành phẩm chất và tiến bộ cá nhân của HS trong suốt quá trình học tập. Đây là định hướng đổi mới căn bản, thể hiện sự chuyển dịch từ “đánh giá kết quả” sang “đánh giá vì sự phát triển năng lực người học”.

Tác giả khảo sát các nội dung đánh giá kết quả giáo dục trong hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường tiểu học, kết quả thu được ở bảng 2 như sau:

Bảng 2. Mức độ đánh giá kết quả giáo dục trong hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh tiểu học

STT	Nội dung	Mức độ thực hiện					ĐTB	Thứ bậc
		Tốt	Khá	TB	Yếu	Kém		
1	Hoạt động kiểm tra, đánh giá kết quả dạy học môn TN&XH phù hợp với mục tiêu, yêu cầu cần đạt về phẩm chất và năng lực HS theo CT GDPT 2018.	15	28	17	0	0	3,97	1
2	Hoạt động kiểm tra, đánh giá môn TN&XH bảo đảm các nguyên tắc và yêu cầu đánh giá.	13	17	20	10	0	3,55	2
3	Sử dụng đa dạng, phù hợp các phương pháp, hình thức và công cụ đánh giá trong môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực.	9	16	21	14	0	3,33	3
4	Kết quả đánh giá môn TN&XH được GV sử dụng để nhận xét và điều chỉnh HĐDH, giáo dục nhằm hỗ trợ sự tiến bộ của HS.	11	13	19	17	0	3,30	4
5	Nhà trường huy động và phối hợp nhiều lực lượng tham gia đánh giá kết quả giáo dục môn TN&XH.	9	12	24	15	0	3,25	5
ĐTB chung							3,48	

***Nhận xét:**

Kết quả bảng 2 cho thấy công tác kiểm tra, đánh giá trong dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực ở các trường tiểu học xã Thiên Lộc mới đạt mức trung bình khá (ĐTB chung 3,48), phản ánh sự chuyển hướng nhưng chưa thật mạnh. Nội dung nổi bật nhất là việc bảo đảm sự phù hợp giữa đánh giá với mục tiêu, yêu cầu cần đạt về phẩm chất, năng lực theo CT GDPT 2018 (ĐTB 3,97, xếp thứ 1), cho thấy khung đánh giá cơ bản đã được điều chỉnh theo chuẩn đầu ra. Tuy nhiên, các yêu cầu đặc trưng của đánh giá phát triển năng lực như đa dạng hóa phương pháp, hình thức, công cụ và sử dụng kết quả đánh giá để điều chỉnh hoạt động dạy học chỉ dừng ở mức trung bình; nội dung huy động các lực lượng cùng tham gia đánh giá có điểm thấp nhất (3,25), phản ánh việc đánh giá còn khép kín, chủ yếu do giáo viên đảm nhiệm. Ý kiến phỏng vấn một cán bộ quản lý tại Trường Tiểu học Kim Nỗ cho rằng: “*Vẫn còn nhiều giáo viên còn quen dùng các hình thức kiểm tra, đánh giá truyền thống, ít khai thác đánh giá qua hoạt động, qua phụ huynh hay cộng đồng, nên đánh giá năng lực toàn diện của học sinh chưa rõ nét*”. Điều này lý giải thêm vì sao một số nội dung đánh giá theo hướng phát triển năng lực chưa đạt mức kỳ vọng.

Như vậy, đánh giá trong dạy học môn TN&XH theo định hướng phát triển năng lực không chỉ là hoạt động xác định kết quả học tập, mà còn là quá trình hỗ trợ, khuyến khích và thúc đẩy sự phát triển toàn diện của người học. Qua đó, HS được đặt vào vị trí trung tâm của hoạt động giáo dục, được nuôi dưỡng tinh thần chủ động, tự tin và sáng tạo – phù hợp với mục tiêu đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục hiện nay.

2.3. Các yếu tố ảnh hưởng đến hoạt động dạy học môn Tự nhiên và Xã hội theo hướng phát triển năng lực cho học sinh tiểu học

Có rất nhiều yếu tố ảnh hưởng đến hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường Tiểu học xã Thiên Lộc, thành phố Hà Nội, tác giả xác định một số yếu tố có ảnh hưởng rõ nét nhất như:

Trước hết, hệ thống chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước về giáo dục, như *Nghị quyết 29-NQ/TW (2013) về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục; Chương trình Giáo dục phổ thông 2018; Thông tư 32/2018/TT-BGDĐT; Thông tư 27/2020/TT-BGDĐT* về đánh giá HS tiểu học... đã định hướng rõ việc chuyển từ dạy học theo nội dung sang dạy học phát triển năng lực. Sự thay đổi này đòi hỏi đội ngũ CBQL và GV phải điều

chính tư duy, phương pháp và hình thức tổ chức dạy học, đặc biệt đối với môn TN&XH – môn học mang tính tích hợp, gắn liền với thực tiễn đời sống. Bên cạnh đó, sự chỉ đạo của cơ quan quản lý giáo dục các cấp cũng có tác động trực tiếp đến chất lượng dạy học và quản lý nhà trường. Các hoạt động như tập huấn, bồi dưỡng GV cốt cán, kiểm tra chuyên môn định kỳ hay tổ chức sinh hoạt chuyên môn liên trường đều góp phần thúc đẩy quá trình đổi mới dạy học và quản lý.

Năng lực và phẩm chất của CBQL và năng lực chuyên môn, nghiệp vụ sư phạm và tinh thần đổi mới của GV là yếu tố then chốt, nội tại. Bởi cán bộ quản lý, đặc biệt là hiệu trưởng và tổ trưởng chuyên môn, giữ vai trò định hướng, tổ chức và điều hành toàn bộ HĐDH, giáo viên là người trực tiếp tổ chức hoạt động học, vận dụng các phương pháp dạy học tích cực, thực hiện kiểm tra đánh giá theo hướng phát triển năng lực. Môn TN&XH có nội dung phong phú, gắn liền với thực tế, vì vậy đòi hỏi GV phải có kỹ năng tổ chức, điều khiển hoạt động học, kỹ năng thiết kế bài giảng, sử dụng đồ dùng trực quan, và biết khơi gợi hứng thú và tính chủ động của HS.

Sự phối hợp của các lực lượng giáo dục trong và ngoài nhà trường có ảnh hưởng đáng kể đến hiệu quả dạy học. Để công tác quản lý và tổ chức dạy học đạt hiệu quả, cần có sự đồng thuận, hợp tác chặt chẽ giữa CBQL, GV, tổ chuyên môn, phụ huynh và các tổ chức xã hội địa phương. Khi các lực lượng này cùng phối hợp, chia sẻ trách nhiệm và mục tiêu, HĐDH môn TN&XH sẽ phát huy được hiệu quả tối đa.

Năng lực và phẩm chất của CBQL và năng lực chuyên môn, nghiệp vụ sư phạm và tinh thần đổi mới của GV là yếu tố then chốt, nội tại. Bởi cán bộ quản lý, đặc biệt là hiệu trưởng và tổ trưởng chuyên môn, giữ vai trò định hướng, tổ chức và điều hành toàn bộ HĐDH, giáo viên là người trực tiếp tổ chức hoạt động học, vận dụng các phương pháp dạy học tích cực, thực hiện kiểm tra đánh giá theo hướng phát triển năng lực. Môn TN&XH có nội dung phong phú, gắn liền với thực tế, vì vậy

đòi hỏi GV phải có kỹ năng tổ chức, điều khiển hoạt động học, kỹ năng thiết kế bài giảng, sử dụng đồ dùng trực quan, và biết khơi gợi hứng thú và tính chủ động của HS.

Yếu tố về CSVC, trang thiết bị và môi trường giáo dục của địa phương là một trong những yếu tố ảnh hưởng không ít đến hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực. Cơ sở vật chất hiện đại, đầy đủ trang thiết bị, học liệu số, khu trải nghiệm, phòng đa năng,... môi trường sư phạm dân chủ, thân thiện, tôn trọng sáng tạo sẽ tạo điều kiện thuận lợi cho việc tổ chức hoạt động học tập theo hướng phát triển năng lực đồng thời sẽ khuyến khích giáo viên sáng tạo, đổi mới, tạo động lực để GV, HS phát huy năng lực, hợp tác, chia sẻ, cùng hướng đến mục tiêu chung.

III. KẾT LUẬN

Môn TN&XH là môn học có vai trò đặc biệt trong việc hình thành nền tảng tri thức ban đầu về con người, tự nhiên và xã hội cho HS tiểu học. Thông qua các chủ đề học tập, HS được rèn luyện khả năng quan sát, đặt câu hỏi, tìm tòi và vận dụng kiến thức để nhận biết, mô tả, giải thích các sự vật, hiện tượng trong đời sống, từ đó góp phần hình thành thái độ và hành vi đúng đắn, bồi dưỡng cho HS tình yêu thiên nhiên, lòng nhân ái, ý thức giữ gìn sức khỏe, bảo vệ môi trường và tinh thần trách nhiệm với cộng đồng.

Mặc dù đã được thực hiện theo đúng mục đích, yêu cầu trong chương trình giáo dục phổ thông 2018 nhưng qua khảo sát thực trạng cho thấy việc thực hiện một số nội dung và việc đánh giá kết quả giáo dục hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh ở các trường tiểu học xã Thiên Lộc vẫn còn hạn chế, không đồng đều, HĐDH theo định hướng phát triển năng lực chưa có chiều sâu. Khi xem xét các vấn đề cụ thể và dựa trên việc xác định các yếu tố ảnh hưởng, đòi hỏi phải có sự nghiên cứu, đầu tư và đề xuất một số giải pháp khắc phục những điểm còn hạn chế và phát huy các điểm mạnh đã thực hiện để nâng cao hiệu quả và chất lượng hoạt động dạy học môn TN&XH theo hướng phát triển năng lực cho học sinh.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Ban Chấp hành Trung ương (2013), *Nghị quyết số 29-NQ/TW về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo*.
 Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình Giáo dục phổ thông tổng thể (ban hành kèm Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018)*.
 Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình môn Tự nhiên và Xã hội cấp tiểu học (ban hành kèm Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018)*.
 Đặng Quốc Bảo (2005), *Đổi mới quản lý giáo dục – Một số vấn đề lý luận và thực tiễn*, Hà Nội.
 Đặng Thành Hưng (2010), *Dạy học lấy người học làm trung tâm – Lý luận, biện pháp và kỹ thuật*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.